

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Agnieszka Brelik

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

SPOŁECZNO-EKONOMICZNY ASPEKT ROZWOJU GOSPODARSTW AGROTURYSTYCZNYCH A ROLA DÓBR PUBLICZNYCH

SOCIO-ECONOMIC ASPECT OF AGRITOURISM FARMS DEVELOPMENT VERSUS THE ROLE OF PUBIC GOODS

Słowa kluczowe: agroturystyka, różnorodność biologiczna, dochodowość

Key words: agritourism, biodiversity, incomes

Abstrakt. Głównym celem pracy było przedstawienie udziału dochodów z agroturystyki w strukturze dochodów gospodarstw rolniczych, w kontekście dostarczania przez gospodarstwa agroturystyczne dóbr publicznych społeczeństwu. Podjęto także próbę odpowiedzi na pytanie, czy rolnicy powinni być wynagradzani za dostarczanie tych dóbr poprzez system dopłat, dotacji bądź subwencji. Badania dotyczyły 2012 roku. Próbę stanowiło 150 gospodarstw agroturystycznych o wielkości ekonomicznej powyżej 4 ESU z Pomorza Zachodniego. Gospodarstwa agroturystyczne w Polsce to dość szczególna forma przedsiębiorczości, która z jednej strony, jest wciąż traktowana jako szara strefa (ze względu na aktualne przepisy prawa), z drugiej jednak, podlega tym samym regułom rynkowym co inne aktywności gospodarcze. Ścisły związek agroturystyki z funkcjonującym gospodarstwem rolnym stanowi przesłankę do ujmowania jej w kategoriach ekonomicznych. Zebrany materiał w połączeniu z materiałem źródłowym przygotowywano w formie zestawień tabelarycznych w celu prezentacji omawianych zagadnień. Do analizy zebranego materiału wykorzystano metody nieparametryczne, oparte głównie na statystyce chi-kwadrat.

Wstęp

W warunkach zmieniającej się struktury dochodów rolniczych oraz względnie niskiego ich poziomu, jedną z metod ograniczenia tych zjawisk jest poszukiwanie przez gospodarstwa dodatkowych źródeł dochodów. Sprzyja temu przede wszystkim wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz programy rozwoju obszarów wiejskich. Liczba złożonych wniosków w ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej w PROW w latach 2007-2013” w Polsce na koniec 2010 roku wyniosła 6397 na łączną kwotę 589 708 tys. zł. Najwięcej wniosków złożono w województwach wielkopolskim (1650), mazowieckim (888) i podlaskim (583). Liczba gospodarstw rolnych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, w tym agroturystykę, jest silnie zróżnicowana regionalnie. Największa liczba gospodarstw prowadzących działalność pozarolniczą występuje w województwach zachodniopomorskim (16,5%) i pomorskim (15,4%), natomiast najmniej w podlaskim (10%) i lubelskim (10,2%) [Sikora 2012]. Z badań przeprowadzonych w latach 2005-2009 [Brelik 2010] wynika, że podstawowymi motywami podjęcia przez rolników pozarolniczej działalności były przede wszystkim chęć zwiększenia dochodu rodziny wiejskiej (33%). Podobne badania przeprowadziła Kutkowska [2003]. Na dochód osobisty rolnika składał się dochód rolniczy, dochód dodatkowy uzyskany w wyniku podjęcia działalności alternatywnej oraz inne źródła, np. emerytury, renty i inne przychody. Dochody osiągnęte z agroturystyki nie przekraczały 20% dochodów ogółem [Brelik 2010].

Gospodarstwo agroturystyczne w Polsce to dość szczególna forma przedsiębiorczości, która z jednej strony, wciąż traktowana jest jako szara strefa (ze względu na aktualne przepisy prawa), z drugiej jednak – podlega tym samym regułom rynkowym co inne aktywności gospodarcze. Już sam fakt powiązania agroturystyki z funkcjonującym gospodarstwem rolnym stanowi przesłankę do ujmowania jej w kategoriach ekonomicznych [Czerwińska-Jaśkiewicz 2013].

Głównym celem badań było przedstawienie struktury dochodów z agroturystyki w kontekście dostarczania przez gospodarstwa agroturystyczne dóbr publicznych społeczeństwu oraz odpowiedź na pytanie, czy rolnicy powinni być wynagradzani za dostarczanie tych dóbr poprzez system dopłat, dotacji bądź subwencji.

Material i metodyka badań

Charakter analiz realizowanych w pracy wymagał przeprowadzenia badań własnych, którymi objęte zostały gospodarstwa agroturystyczne Pomorza Zachodniego. Badania zrealizowano w 2012 roku przez wykwalifikowanych ankietatorów współpracujących z ośrodkami doradztwa rolniczego, tzn. inspektorów, mających długoletnie doświadczenie w realizacji tego typu badań. Pozwoliło to na uzyskanie wiarygodnego materiału statystycznego o relatywnie wysokiej wiarygodności oraz poprawności formalnej. Na pierwszym etapie ustalono liczebność próby – 450 gospodarstw agroturystycznych, spośród których wybrano gospodarstwa agroturystyczne o wielkości ekonomicznej powyżej 4 ESU. Istotny był bowiem element aktywności ekonomicznej wynikający z produkcji rolnej. Liczebność próby w efekcie końcowym wyniosła 150 gospodarstw. Przeprowadzone badania mogą dawać sygnałne wnioski odnośnie badanych zjawisk w skali ogólnopolskiej dla gospodarstw agroturystycznych o sile ekonomicznej powyżej 4 ESU. Normalność rozkładu cech mierzalnych zbadano przy pomocy testu zgodności. Posłużono się następującymi testami zgodności w zależności, czy badana cecha spełniała założenia stosowalności danego testu. Okazało się, że we wszystkich badanych przypadkach hipotezę o normalności rozkładu badanej cechy przy błędzie I rodzaju $\alpha = 0,05$ należało odrzucić. z tego względu w analizie zebranego materiału posługiwano się metodami nieparametrycznymi, głównie testem niezależności. Użyto także testu nieparametrycznego Kruskala-Wallisa, a grupy jednorodne uzyskano z testu wielokrotnego porównania średnich rang dla wszystkich grup, co umożliwiło wykonanie porównań *post-hoc* dla średnich rang wszystkich par grup [Siegel, Castellan 1988]. Dla każdej zmiennej zależnej utworzono dwa arkusze. Pierwszy z nich zawierał wartości statystyki testowej dla każdej pary porównywanych grup u i v . Statystyka z jest wyznaczana ze wzoru:

$$z_{uv} = |R_u - R_v| \cdot \sqrt{\frac{N(N+1)}{12} \left(\frac{1}{n_u} - \frac{1}{n_v} \right)}$$

gdzie: R – średnie rangi dla grup, n_u i n_v o liczebności w grupach u i v .

Wyniki badań

Badania wykazały, iż największą grupę respondentów stanowiły osoby w wieku 46-55 lat (28,67%) z wykształceniem średnim i w wieku 56-65 lat (16,67%) z wykształceniem zawodowym. Wykształceniem wyższym legitymowało się 8,67% respondentów w wieku 46-55 lat. Lepiej wykształceni rolnicy mieli większe zasoby ziemi niż rolnicy z wykształceniem podstawowym lub zawodowym (tab. 1). Wynikiem dążenia ludności wiejskiej do wyrównywania szans życiowych jest wyższy odsetek osób, które mają wyższe wykształcenie. Według danych GUS udział mieszkańców wsi mających wyższe wykształcenie w ciągu 20 lat wzrósł z 1,8 do 7,5% [Rynek pracy... 2012].

Źródła dochodów polskiej ludności rolniczej radykalnie zmieniły się w ostatnim dziesięcioleciu. Uwagę zwraca spadek udziału gospodarstw, w których przeważają (powyżej 50%) dochody z działalności rolniczej, prawie o 29%. Może to oznaczać, że obszary wiejskie w coraz większym zakresie przestają mieć charakter rolniczy. Wzrósł także udział gospodarstw, w których przeważały dochody z działalności pozarolniczej, z 3,2 do 4,8%. Świadczy to o spadku znaczenia działalności i dochodów rolniczych na obszarach wiejskich [Grzelak 2008]. Dochody pochodzące z działalności rolniczej deklarowała ponad połowa ankietowanych, największą grupę stanowiły osoby w wieku 56-65 lat (59%). Istotną grupę w budżecie badanych podmiotów stanowiła działalność agroturystyczna (25%) dla osób w wieku 46-55 lat i w 30% gospodarstw mniejszych niż 10 ha (tab. 2). W grupie gospodarstw o po-

Tabela 1. Poziom wykształcenia a wiek rolnika i powierzchnia gospodarstwa rolnego w 2012 r.

Table 1. The level of education, age of the farmer and farm area in 2012

Wiek rolnika [lata]/ Age of farmer [years]:	Poziom wykształcenia/Level of education [%]				Razem/Total
	podstawowe/ basic	zawodowe/ professional	średnie/ secondary	wyższe/ higher	
36-45	0,0	2,0	4,0	6,0	12,0
46-55	0,0	14,0	28,7	8,7	51,3
56-65	0,7	16,7	14,7	4,7	36,7
Razem	0,7	32,7	47,3	19,3	100,0
Powierzchnia gospodarstwa/ Area of farm [ha]:	poziom wykształcenia/level of education				razem/ total
	podstawowe/ basic	zawodowe/ professional	średnie/ secondary	wyższe/ higher	
≤10	0,0	2,0	4,0	6,0	32,7
(10; 50>	0,7	21,3	26,0	9,3	57,3
>50	0,0	1,3	5,3	3,3	10,0
Razem/Total	0,7	32,7	47,3	19,3	100,0

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 2. Struktura dochodów w gospodarstwie a wiek rolnika i powierzchnia gospodarstwa

Table 2. The structure of farm income, the age of the farmer and farm area

Wyszczególnienie/ Specification	Struktura dochodów w gospodarstwie/ Structure of farm income [%]					
	GR*	DzA	DzG	UT	SPPG	R/E
Wiek rolnika [lata]/Age of farmer [years]:						
36-45	56,0	24,0	0,6	14,0	1,1	1,7
46-55	53,0	25,0	2,5	12,0	0,1	3,3
56-65	59,0	21,0	3,2	8,0	2,9	1,5
Powierzchnia gospodarstw/Area of farms [ha]:						
≤10	34,0	30,0	3,0	24,0	2,5	2,6
(10; 50>	64,0	21,0	2,7	5,5	0,8	2,7
>50	78,0	20,0	0,0	0,0	0,0	0,7

* GR – gospodarstwo rolne/F – farm, DzA – działalność agroturystyczna/AA – agritourism activity, DzG – działalność gospodarcza/EA – economic activity, UT – usługi towarzyszące/ UT – associated services, SPPG – stała praca poza gospodarstwem/SPPG – constant off-farm work, R/E – renty, emerytury/R/E – pensions, retirement

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

gicznej (74,7%), zachowania różnorodności krajobrazu (76,0%) oraz pielęgnacji obrzędów i zwyczajów (48,0%). Natomiast ponad 17,3% ankietowanych uznało, że zachowanie różnorodności biologicznej nie jest rolą wystarczającą w dostarczaniu dóbr publicznych przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych, a ponad 2,7% respondentów wskazało, że gospodarstwa nie pełnią takiej roli.

Większość respondentów (74,7%), w tym 43,3% mężczyzn, uważało, że rolą dóbr publicznych jest zachowanie różnorodności biologicznej, natomiast 11,3% nie zgadzało się z tą opinią (tab. 4).

¹ Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie zachodniopomorskim w 2012 roku wyniosło 2469,97 zł [Rynek pracy... 2012].

wierzchni powyżej 50 ha z rent bądź emerytur korzystało 0,7% rolników, a 20% korzystało z przychodów z działalności agroturystycznej, nie wskazywano zaś na usługi towarzyszące i stałą pracę poza gospodarstwem (tab. 2).

Powierzchnia gospodarstwa jest czynnikiem różnicującym poziom dochodów z produkcji rolniczej. Dochód jest ważną kategorią ekonomiczną, wyznacza bowiem poziom życia społeczności wiejskiej, decydując o ich konsumpcji oraz rozwoju i akumulacji. Najniższy poziom dochodów osiągnęli kwatrodawcy o areale od 10 do 50 ha¹.

Rolnicy często dostarczają dóbr publicznych, które cenione są przez ogół społeczeństwa. Dotyczą one zazwyczaj bioróżnorodności, żyzności gleb, jakości wody, ochrony krajobrazu i środowiska. Istotą badań było znalezienie odpowiedzi na pytanie, jaka jest rola dóbr publicznych dostarczanych przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych społeczeństwu (tab. 3). Wyniki badań pokazały, że 74,7% respondentów wskazało znaczenie dóbr publicznych przede wszystkim dla zachowania różnorodności biologicznej (74,7%), zachowania różnorodności krajobrazu (76,0%) oraz pielęgnacji obrzędów i zwyczajów (48,0%).

Tabela 3. Rola dóbr publicznych dostarczanych przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych społeczeństwu
 Table 3. The role of public goods provided by the owners of the agritourism farm to the society

Wyszczególnienie/Specification	Rola dóbr publicznych/The role of public goods [%]			
	wystarczająca/ sufficient	niewystarczająca/ insufficient	brak/ none	nie wiem/I don't know
Zachowanie różnorodności biologicznej/ Maintenance of biodiversity	74,7	17,3	2,7	5,4
Zachowanie różnorodności krajobrazu/ Preservation of landscape diversity	76,0	16,7	2,7	4,5
Ochrona gleby (w tym utrzymanie terenów trawiastych i unikanie przekształcenia ich w produkcję zbóż)/Soil conservation (including maintenance of grassland and avoiding transform them into crop production	48,7	10,0	10,0	31,3
Ochrona wody (w tym zredukowane stosowania pestycydów, nawozów sztucznych i gnojowicy)/ Water conservation (including reduced use of pesticides, fertilizers and manure)	47,3	10,0	10,7	32,0
Pielegnacja obrzędów, zwyczajów/Grooming rituals, customs)	50,7	27,3	7,3	14,7
Promocja obrzędów, zwyczajów/Promotion rituals and customs	48,0	21,3	10,0	20,7

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

25,3% (w tym 11,3% mężczyzn i 14,0% kobiet) zaprzeczyło, że zachowanie bioróżnorodności jest rolą dóbr publicznych dostarczanych przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych społeczeństwu. W celu wskazania siły zależności między płcią a rolą dóbr publicznych dostarczanych przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych społeczeństwu materiał poddano opracowaniu statystycznemu z wykorzystaniem testu niezależności χ^2 .

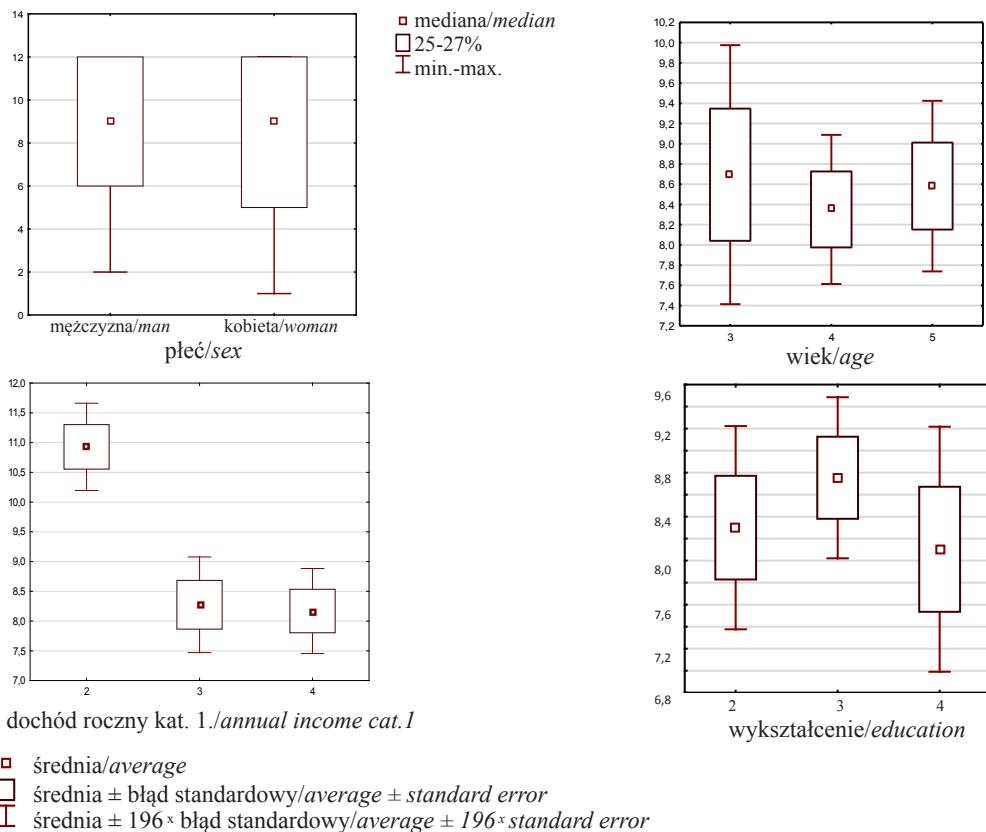
Stwierdzono brak wpływu płci badanych respondentów na postrzeganie roli dóbr publicznych dostarczanych przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych społeczeństwu. Wyniki badań nie potwierdziły istotnie statystycznego związku między wiekiem badanych respondentów a rolą dóbr publicznych. Respondenci w wieku 46-55 lat (36,0%) uważali, że rolą dóbr publicznych jest zachowanie różnorodności biologicznej, natomiast 7,3% respondentów nie zgadzało się z tą opinią. Wiek nie różnicował statystycznie istotnie postrzegania roli dóbr publicznych ($\chi^2 = 1,8$, $p = 0,41$) przez respondentów. Podobnie poziom wykształcenia nie miał statystycznie istotnego wpływu na postrzeganie respondentów ($\chi^2 = 1,6$, $p = 0,44$) o roli dóbr publicznych dostarczanych przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych społeczeństwu. Badania testem Kruskala-Wallisa wskazały, że cechy tej nie różnicują statystycznie istotnie: płeć, wiek, wykształcenie, roczny dochód. Można jednak zauważyć tendencje wpływu niektórych badanych cech na zmianę postrzegania tych dóbr (rys. 1).

Tabela 4. Zależność między płcią a rolą dóbr publicznych dostarczanych przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych społeczeństwu
 Table 4. The relationship between gender and the role of public goods provided by the owners of the agritourism farm to the society

Płeć/Sex	Rola dóbr publicznych (zachowanie różnorodności biologicznej)/The role of public goods (preservation of biodiversity)		
	tak/yes	nie/no	razem/total
	%		
Kobieta/Woman	31,3	14,0	45,3
Mężczyzna/Man	43,3	11,3	54,7
Ogółem/Total	74,7	25,3	100,0
Test χ^2	$\chi^2 = 2,02$, $p = 0,15$		

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Rysunek 1. Średnie wartości badanych cech dla poszczególnych poziomów dóbr publicznych dostarczanych przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych społeczeństwu
 Figure 1. Mean values of traits for different levels of public goods provided by the owners of the tourism farms to the society

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Podsumowanie

Rozpoznawanie natury dobra publicznego, jako niedoskonałości alokacji rynkowej dostarcza racjonalnego uzasadnienia dla polityki rolnej. Trudnością jest zarówno wycena dóbr publicznych, jak i zakres ich oddziaływania (w większości są to dobra lokalne). Z przeprowadzonych badań wynika, że większość respondentów (74,67%) uważa, że rolą dóbr publicznych jest zachowanie różnorodności biologicznej. Wyniki badań nie potwierdziły istotnego statystycznego związku między wiekiem badanych respondentów a rolą dóbr publicznych. Zauważalne są na istotne zależności pomiędzy płcią a wynagradzaniem rolników za dostarczanie dóbr publicznych. Niemożliwe jest właściwe opłacenie dóbr publicznych bez uwzględnienia specyfiki lokalnych potrzeb i lokalnych możliwości ich produkowania, co tworzy perspektywę dla rozwiązań w zakresie wspólnej polityki rolnej. Ponieważ dostarczyciele dóbr publicznych nie mają żadnego wsparcia, aby wziąć pod uwagę ich dostarczanie, istnieje racjonalne uzasadnienie dla interwencji rządowej, która promowałaby efektywność ekonomiczną i ukierunkowałaby rozwój rolnictwa [Czyżewski, Kułyk 2011].

Problematyka wynagradzania właścicieli gospodarstw agroturystycznych dostarczających dobra publiczne cenione przez społeczeństwo jest wyjątkowo złożona. Do najważniejszych trudności należy ich wycena oraz motywacja kwaterodawców do ich dostarczania. Niedoskonałości te są wynikiem

braku mechanizmów pozwalających właściwie wycenić, przez rynek, wielkości dodatnich i ujemnych efektów zewnętrznych [Czyżewski, Kułyk 2011]. Podczas realizacji badań istotne było znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy rolnicy powinni być wynagradzani z tytułu dostarczania dóbr publicznych. Badania wskazały na istotne zależności pomiędzy płcią a wynagradzaniem rolników za dostarczanie dóbr publicznych. Większość respondentów (85,3%) wskazywało na odpowiedź pozytywną, w tym odpowiednio 50,0% mężczyzn i 35,3% kobiet. Aż 10,0 % kobiet i 4,7% mężczyzn nie uważało, że powinni być wynagradzani za dostarczanie dóbr publicznych. Stwierdzono nieistotnie statystyczny związek między wykształceniem ($\chi^2 = 5,7, p = 0,059$), dochodem ($\chi^2 = 1,4, p = 0,49$) badanych respondentów a wynagradzaniem rolników prowadzących działalność agroturystyczną za dostarczanie dóbr publicznych. W przypadku płci ($\chi^2 = 5,4, p = 0,02$) i wieku ($\chi^2 = 6,1, p = 0,048$) osiągnięta wartość testu χ^2 oznacza, że występuje istotny związek pomiędzy rozpatrywanymi cechami.

Problem wyceny wartości efektów zewnętrznych raczkuje w badaniach naukowych. Najbardziej zaawansowane prace powstają w zakresie efektów środowiskowych, wiele z nich ma naturę jakościową. W odniesieniu do wartości usług środowiska trzeba uwzględniać także wartość samoistną wynikającą z istnienia zasobów środowiskowych, czyli czerpania satysfakcji z samego tylko istnienia i dostępności dóbr środowiskowych [Zegar 2013 za: Winpenny 1995, Brink 2011].

Literatura

- Brelik A. 2010: *Agroturystyka w zrównoważonym rozwoju województwa zachodniopomorskiego*, Zesz. Nauk. US, „Ekonomiczne problemy usług. Potencjał turystyczny. Zagadnienia przestrzenne”, Szczecin.
- Brink P. 2011: *The Economics of Ecosystems and Biodiversity*, National and International Policy Making. Earthscan, London, Washington, DC.
- Czerwińska-Jaskiewicz M. 2013. *Marketing w agroturystyce. Ujęcie segmentacyjne*, Difin Warszawa.
- Czyżewski A., Kułyk P. 2011: *Dobra publiczne w koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju rolnictwa, ujęcie teoretyczne i praktyczne*, SGGW, Warszawa.
- Grzelak A. 2008: *Związki gospodarstw rolnych z rynkiem w Polsce po roku 1990. Próba określenia intensywności i efektywności*, AE w Poznaniu, Poznań.
- Kutkowska B. 2003: *Podstawy rozwoju agroturystyki ze szczególnym uwzględnieniem agroturystyki na Dolnym Śląsku*, Wrocław.
- Siegel N., Castellan S.J. 1998: *Nonparametric statistics for the behavioral sciences*, McGraw-Hill, New York, 213-215.
- Sikora J. 2012: *Agroturystyka. Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa.
- Rynek pracy w województwie zachodniopomorskim w 2012 r.* 2012: GUS, Szczecin.
- Winpenny J.T. 1995: *Wartość środowiska. Metody wyceny ekonomicznej*, PWE, Warszawa.
- Zegar J.S. 2013. *Zrównoważony rozwój rolnictwa rodzinnego w Polsce. Aspekt polityczny. Nowe rozwiązania WPR 2013 wobec wyzwań rolnictwa krajów członkowskich UE*, IERiGŻ-PIB, Warszawa.

Summary

The farm in Poland is quite a special form of entrepreneurship, which on one hand is still treated as a gray area (due to the current law), on the other hand, however, subject to the same market rules as other economic activity. The fact of the functioning of agritourism linkages farm is a prerequisite for its recognition in economic terms. The main aim of the paper is to present the structure of income from agritourism in the context of the provision of the farmhouses public goods to society, and to answer the question of whether farmers should be remunerated for providing these goods through a system of subsidies, grants or subsidies. The collected material in combination with the source material prepared in tabular form in order to present the discussed issues. For the analysis of the collected material was used nonparametric methods mainly based on chi-square statistics

Adres do korespondencji
dr Agnieszka Brelik

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
ul. Żołnierska 47
74-210 Szczecin

e-mail: agnieszka.brelik@zut.edu.pl